

ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКІВ МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ УКРАЇНИ ТА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

© Кубрак Н.Р., 2009

Виявлено тенденції розвитку ринків молочних продуктів України загалом та Львівської області зокрема. Встановлено, що протягом останніх років зменшується виробництво та споживання молочних продуктів на душу населення. Визначено, що на території Львівської області ці показники вищі за середні по Україні. Обґрунтовано доцільність використання молокопереробними підприємствами стратегії цінового лідерства та використання з цією метою логістичної концепції.

Dynamics of milky products markets' development in Lviv region and Ukraine is determined. Reduction of milky goods production and consumption is fixed in this article. In the Lviv region these indicators are higher then the medium indicators in Ukraine. Reasonable to use the strategy of price leadership and using logistic conception by milk-processing factories is done.

Постановка проблеми

Сьогодні у світі відбувається перехід від індустріальної до інформаційної економіки. Прийняття обґрунтованих управлінських рішень неможливе без збирання та аналізу інформації про ринок та його суб'єктів з урахуванням специфіки різних груп товарів. Саме така інформація дозволить визначити маркетингові можливості та загрози підприємства. Дефіцит продуктів харчування на світовому та національному ринках, зміни у структурі попиту на продукти харчування та вступ України до СОТ збільшують увагу до проблем дослідження ринків продуктів харчування, до яких належать і молочні продукти. Частина з них є життєво необхідними для людини, оскільки є дієтичними та лікувально-профілактичними засобами. Вищезазначене свідчить про актуальність теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні аспекти дослідження кон'юнктури товарних ринків достатньо повно висвітлені у науковій літературі [2–4]. Як показує їх аналіз, кон'юнктура – це економічна ситуація, яка склалася на ринку і характеризується певним співвідношенням попиту та пропозиції, їх динамікою, динамікою цін на товари та рівня товарних запасів. Тому під час її дослідження доцільно проаналізувати динаміку виробництва та споживання певних товарів, зміну цін на них. Як відзначено у [2, с. 136], виділяють загальногосподарську кон'юнктуру та окремих регіонів. Проте у науковій літературі недостатньо уваги приділяється аналізу кон'юнктури окремих ринків, зокрема молокопродуктів.

Формулювання цілей статті

Для розроблення пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності молочної продукції необхідно здійснити аналіз кон'юнктури ринків молокопродуктів України та Львівського регіону, що дасть змогу виявити та оцінити тенденції і закономірності розвитку цих ринків, їх коливання, сезонність, а також причини цих змін.

Виклад основного матеріалу

Молоко та молочні продукти належать до товарів широкого вжитку, зокрема товарів повсякденного попиту. Тому ринки цих товарів достатньо стабільно функціонують, про що свідчать дані табл. 1.

**Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту молока
та молочних продуктів у торговій мережі підприємств (2000 р. – 100 %), %**

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1. Молоко та продукти молочні	107,9	122,5	139,7	168,8	194,3	229,7	257,7
Ланцюгові темпи зміни, %		113,53	114,04	120,83	115,11	118,22	112,19
2. Сир сичужний, плавлений, кисломолочний	116,7	140,9	191,9	265,8	324,0	413,4	504,3
Ланцюгові темпи зміни, %		120,74	136,20	138,51	121,90	127,59	121,99
3. Масло вершкове	110,1	108,8	104,3	128,0	141,6	164,0	167,9
Ланцюгові темпи зміни, %		98,82	95,86	122,72	110,63	115,82	102,38

[Складено на основі 5, с. 289].

Як показує аналіз табл. 1, найбільше зросли обсяги реалізації сирів сичужних, плавлених та кисломолочних, а найменше – масла.

Проте зростання товарообігу може бути викликане як збільшенням обсягів реалізації продукції у натуральному вираженні, так і зростанням цін на неї. Стосовно молочних продуктів характернішим є другий фактор. Необхідно відзначити, що у структурі роздрібного товарообороту підприємств частка продовольчих товарів має тенденцію до зменшення (табл. 2).

Динаміка деяких груп споживчих товарів у структурі роздрібного товарообороту підприємств, %

Роки	2000	2004	2005	2006	2007
Загалом продовольчі товари у торговій мережі.	51,9	43,9	37,1	34,2	31,6
Базисні темпи змін до 2000 р., %		84,59	71,48	65,90	60,89
М'ясо та м'ясопродукти	6,2	5,6	5,5	5,2	4,7
Базисні темпи змін до 2000 р., %		90,32	88,71	83,87	75,81
Риба та рибопродукти	1,5	1,7	1,6	1,5	1,5
Базисні темпи змін до 2000 р., %		113,33	106,67	100	100
Консерви овочеві та фруктово-ягідні	0,6	0,9	0,8	0,7	0,6
Базисні темпи змін до 2000 р., %		150,00	133,33	116,67	100
Жири	1,9	1,6	1,3	1,0	0,9
Базисні темпи змін до 2000 р., %		84,21	68,42	52,63	47,37
Молоко та молочні продукти	2,2	2,1	1,9	1,8	1,7
Базисні темпи змін до 2000 р., %		95,46	86,36	81,82	77,27
Сир сичужний, плавлений та кисломолочний	0,7	0,9	0,9	0,9	0,9
Базисні темпи змін до 2000 р., %		128,57	128,57	128,57	128,57
Хлібобулочні вироби	6,6	2,5	1,8	1,4	1,1
Базисні темпи змін до 2000 р., %		37,88	27,27	21,21	16,67

[Складено на основі 5, с. 290].

Як свідчать результати аналізу табл. 2, у структурі роздрібного товарообороту у 2007 р. частка продовольчих товарів зменшилася на 39,11 % порівняно з 2000 р. Найбільше зменшення спостерігається в таких групах продовольчих товарів, як жири (на 52,63 %), хлібобулочні вироби (на 83,33 %), м'ясо та м'ясопродукти (на 24,19 %) та молоко і молочні продукти (на 22,73 %). Позитивним явищем можна вважати зростання частки такої групи, як сири сичужні, плавлені та кисломолочні у структурі роздрібного товарообороту підприємств у 2007 р. порівняно з 2000 р. на 28,57 %.

Як показують результати аналізу вторинної маркетингової інформації, внаслідок об'єктивних та суб'єктивних чинників існує тенденція до зменшення виробництва молока у порівняльних цінах

2005 р. (табл. 3). Зокрема у 2007 р. порівняно з 1990 р. виробництво молока в Україні скоротилося на 48 %. Така ситуація значною мірою пов'язана зі зменшенням виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах внаслідок незначної його прибутковості (табл. 4).

Таблиця 3

Показники виробництва молока та молочної продукції

Роки	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Виробництво молока у порівняльних цінах 2005 р., млн. грн.	25023	18029	13325	14172	14901	14396	14617	14552	14089	13011
Темпи приросту, %		-27,95	-26,09	6,36	5,14	-3,39	1,54	-0,45	-3,18	-7,65
Частка господарств населення у виробництві молока, %	24,0	45,3	71,0	73,0	75,5	80,4	81,5	81,2	81,5	82,2
Темпи приросту, %		88,75	56,73	2,82	3,43	6,49	1,37	-0,37	0,37	0,86
Виробництво молока на одну особу, кг	472,3	335,3	257,4	276,3	293,4	285,7	288,9	291,1	284,0	263,6
Темпи приросту, %		-29,01	-23,23	7,34	6,19	-2,62	1,12	7,62	-2,44	-7,18
Споживання молока і молочних продуктів (у перерахунку на молоко) по одну особу за рік, кг	373	244	199	205	225	226	226	226	235	225
Темпи приросту, %		-34,58	-18,44	3,02	9,76	0,44	0	0	3,98	-4,26

[Складено на основі 5, с. 147, 149, 155, 434].

Наприклад, у 2007 р. рівень рентабельності виробництва молока у цих господарствах був у 2,33 раза нижчим, ніж у 1990 р., а у деяких роках вона була взагалі від'ємною. Це призвело до того, що частка господарств населення у виробництві молока у 2007 р. порівняно з 1990 р. зросла у 3,42 раза. Вищенаведені факти негативно позначаються і на перспективах розвитку молокопереробних підприємств внаслідок скорочення їх сировинної бази.

Таблиця 4

Динаміка рівня рентабельності виробництва молока та молочних продуктів у сільськогосподарських підприємствах, %

Роки	1990	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Рентабельність, %	32,2	-23,2	-0,8	-13,8	9,9	-0,4	12,2	-3,7	13,8

Спад рентабельності виробництва молока та молочних продуктів у сільськогосподарських підприємствах обумовлений тим, що у 1994 р. регіонам було надане право самостійно встановлювати ціни на молочні продукти. Встановлення надзвичайно низьких закупівельних цін на молоко, які часто були нижчими від собівартості, підприємствами-монополістами призвело до скорочення поголів'я тварин [1].

Незважаючи на зменшення чисельності населення України, скорочення виробництва молока в Україні загалом призвело до зменшення виробництва молока на одну особу. Зокрема, у 2007 р. цей показник становив 263,6 кг/особу, тоді як у 1990 р. – 472,3 кг/особу, тобто зменшився у 0,56 раза (див. табл. 3.). Хоча у 2004–2005 рр. спостерігалось зростання виробництва молока на одну особу, у 2006–2007 рр. було зафіксовано зниження цього показника.

Негативні тенденції виробництва молока та молочних продуктів позначилися і на рівні попиту на них. Зокрема незважаючи на незначне зростання (на 3,98 %) у 2006 р. порівняно з 2005 р.,

у 2007 р. споживання молока і молочних продуктів (у перерахунку на молоко) на одну особу за рік зменшилося порівняно з попереднім на 4,26 % і становило стосовно 1990 р. лише 60,32 %. Аналогічно як і виробництво, споживання молока і молочних продуктів істотно знизилося протягом 1990–2000 р. Тобто Україна істотно віддалилася від норми споживання молока на душу населення – 380 кг/рік (табл. 5). У 2008 р. ці показники надалі зменшувалися.

Таблиця 5

Індекси виробництва і споживання молока на душу населення (база – 1990 р.)

Показники	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Індекс виробництва, %	100	70,97	54,5	58,50	62,12	60,49	61,17	61,64	60,13	55,81
Індекс споживання, %	100	65,42	53,35	54,96	60,32	60,59	60,59	60,59	63,00	60,32
У % до норми	98,16	64,21	52,37	53,95	59,21	59,47	59,47	59,47	61,84	59,21

[Складено на основі 5, с. 149, 434].

Проте, як свідчать результати аналізу, з 2005 р. по 2007 р. відбулося збільшення пропозиції різних видів молокопродуктів на одну особу по більшості основних товарів (табл. 6), що значною мірою обумовлено розширенням асортименту молочної продукції. Проте у 2006 р. порівняно з 2005 р. спостерігалася зменшення виробництва вершків, молока обробленого, спрейдів та сумішів жирових, масла та жирних сирів.

Таблиця 6

Виробництво та темпи його зміни для деяких видів харчових продуктів на одну особу

Найменування продукції	2003	2004	2005	2006	2007
Молоко оброблене рідке, кг	13,5	15,1	18,3	17,5	18,6
Ланцюгові темпи зміни, %		111,85	121,19	95,63	106,29
Вершки, кг	0,2	0,5	0,5	0,3	0,3
Темп зміни, %		250	100	60	100
Масло вершкове, кг	2,9	2,4	2,5	2,2	2,2
Ланцюгові темпи зміни, %		82,76	104,17	88	100
Спреди та суміші жирові, кг		1,1	1,7	1,5	1,8
Ланцюгові темпи зміни, %			154,55	88,24	120
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний, кг	1,2	1,5	1,8	2,0	2,0
Ланцюгові темпи зміни, %		125	120	111,11	100
Сири жирні, кг	3,6	4,7	5,8	4,6	5,3
Ланцюгові темпи зміни, %		130,56	123,40	79,31	115,22
Продукти кисломолочні, кг	8,9	9,9	10,6	11,2	11,5
Ланцюгові темпи зміни, %		111,24	107,07	105,66	102,68

[Складено на основі 5, с. 131].

Як показує аналіз цієї таблиці, зменшення пропозиції масла обумовлене появою нового більш дешевого товару-замінника – спреду, що свідчить про те, що вагоме значення на ринку молока та молочних продуктів посідає ціновий фактор.

Внаслідок скорочення поголів'я корів у 2008 р. у всіх категоріях господарств на 5,7 %, обсяги виробництва молока скоротилися на 4,1 %. Зростання витрат та дефіцит сировини обумовили зростання цін на молочну сировину протягом 2008 р на 24,3 %, а на молочні продукти – у середньому на 27,5 %. Зокрема на молоко ціни збільшилися на 26,1 %, сир – 28,4 %, масло – 19,6 %. Це негативно вплинуло на попит на молочну продукцію, який у 2008 р. знизився на 15–20 % порівняно з 2007 р. Дефіцит сировини, зростання її вартості, падіння попиту, збільшення величини кредитних ставок з 13–15 % до 25–28 %, зростання цін на енергоресурси майже у 1,5 раза призвели до зменшення рівня рентабельності виробництва основних видів молочної продукції до 10–12 %. За

даними Української аграрної конфедерації сьогодні 13 % підприємств, які займаються виробництвом молочної продукції, призупинили свою діяльність.

Розробляючи напрями підвищення конкурентоспроможності продукції, слід відзначити, що це поняття відносне, строго прив'язане до певного періоду часу та ринку.

У Львівській області, як і загалом по Україні, з 2002 р. існує тенденція до зменшення виробництва молока (табл. 7) як у сільськогосподарських підприємствах, так і у господарствах населення.

Таблиця 7

Динаміка виробництва молока у Львівській області, тис. т

Роки	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1. Загалом по Львівській області, тис. т	1032,0	1061,5	1000,2	958,9	930,4	892,3	813,4
Ланцюгові темпи зміни, %		102,86	94,23	95,87	97,03	95,91	91,16
2. Виробництво сільськогосподарськими підприємствами, тис.т	66,0	46,0	33,1	31,8	31,2	28,8	24,3
Ланцюгові темпи зміни, %		69,10	71,96	96,07	98,11	92,31	84,38
3. Частка сільськогосподарських підприємств, %	6,4	4,33	3,31	3,32	3,35	3,23	2,99
Ланцюгові темпи зміни, %		67,66	76,44	100,3	100,9	96,42	92,57
4. Виробництво господарствами населення	966,0	1015,5	967,1	927,1	899,2	863,5	789,1
Ланцюгові темпи зміни, %		105,12	95,23	95,86	96,99	96,03	91,38
5. Частка господарств населення, %	93,6	95,67	96,69	96,68	96,65	96,77	97,01
Ланцюгові темпи зміни, %		102,21	101,07	99,99	99,97	100,12	100,25

Істотне зменшення виробництва молока у 2002 р. у сільськогосподарських підприємствах пов'язане з значною збитковістю.

У 2007 р. рентабельність виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами зросла до рівня 7,2 %, проте вона була нижчою, ніж загалом по Україні на 47,83 %. Проте це не покращило ситуацію, оскільки об'єми виробництва молока зменшилися і у сільськогосподарських підприємствах, і у господарствах населення.

Зменшення виробництва молока може бути обумовлене двома факторами: зменшенням поголів'я корів та середнього надою молока від однієї корови (табл. 8).

Таблиця 8

Динаміка зміни поголів'я корів та середнього надою молока від однієї корови у Львівській області

Роки	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Поголів'я корів, тис. голів	336,9	321,2	288,5	261,0	235,4	215,1	192,1
Середній надій молока від однієї корови в сільськогосподарських підприємствах, кг	1913	2140	2013	2467	2705	2608	2297
Темпи приросту поголів'я		-4,66	-10,18	-95,3	-9,81	-8,62	-10,69
Темпи приросту середнього надою		11,87	-5,94	22,55	9,65	-3,70	-11,82

Як свідчать результати аналізу даних цієї таблиці, з 2000 р. поголів'я корів зменшилося на 42,98 %, а середній надій молока від однієї корови у сільськогосподарських підприємствах зріс на 20,07 %.

Проаналізуємо динаміку виробництва та споживання молока та молочних продуктів (у перерахунку на молоко) у розрахунку на одну особу за рік у Львівській області (табл. 9).

Як показують результати аналізу (табл. 7), виробництво молока і молочних продуктів (у перерахунку на молоко) на одну особу за рік у Львівській області істотно знизилося у 1991–2000 р. і досягло у 2000 р. лише 33,58 % рівня 1990. Проте з 2003 р. цей показник зріс і сьогодні становить 56,98 % рівня 1990 р. Стосовно споживання молока і молочних продуктів (у перерахунку на молоко) на одну особу за рік по Львівській області, то тут не спостерігалось такого істотного

зниження. Рівень споживання істотно впав у 1995 р. до 75 % від рівня 1990 р. і надалі в середньому тримався на рівні 70% від споживання молока і молокопродуктів у 1990 р.

Таблиця 9

**Динаміка виробництва та споживання молока і молочних продуктів
(у перерахунку на молоко) у Львівській області на одну особу на рік, кг**

Показники	1990	1995	2000	2003	2004	2005	2006
Виробництво	737,1	687,8	247,5	351,4	438,3	421,1	420,0
Базисні темпи зміни до 1990 р., %	100	93,31	33,58	47,67	59,45	57,13	56,98
Відношення до виробництва на одну особу, загалом по Україні	156,07	205,13	96,15	123,00	151,71	144,66	147,89
Споживання	378,9	284,6	274,0	261,9	278,8	266,8	265,3
Базисні темпи зміни до 1990 р., %	100	75,11	72,32	69,12	73,58	70,41	70,02
Відношення до загального споживання на одну особу в Україні	101,58	116,64	137,69	115,89	123,36	118,05	112,89

Характерною особливістю Львівської області є те, що виробництво і споживання молока та молочних продуктів (у перерахунку на молоко) на одну особу в основному істотно перевищує середні значення цих показників по Україні, зокрема за виробництвом майже на 50 %, за споживанням – на 10–20 %. За цим показником протягом 2004–2006 р.р. Львівська область займала 6-те місце в Україні. Це пов'язане з тим, що у цьому регіоні достатньо розвинуте молочне скотарство і розташовані молокопереробні підприємства, такі як “Жидачівський сирзавод”, Львівській міській молочний завод, ЗАТ “Галичина” (м. Радехів), Бродівський і Самбірський заводи сухого знежиреного молока, “Маслосоюз” (м. Стрий), ТзОВ “Львівський молочний комбінат”, “Рава-Руський молокозавод”. Дані підприємства реалізують свою продукцію не лише у межах Львівської області, але і у інших регіонах України. Як показали спостереження аналогічно на території Львівської області попитом користуються молоко та молочна продукція виробників з інших областей, зокрема Волинської – торгова марка “КОМО” (ВАТ “Ковель молоко”), Тернопільської “Агро” – Тернопільський молокозавод та “Альма-Віта” (ПП “Альма-Віта”) Хмельницької, Івано-франківської, Вінницької тощо. Стосовно йогуртів, то попитом користується також продукція, поставлена з Росії, Польщі, Словачії, а твердих сирів – Данії та Швейцарії.

Використання новітніх технологій, продовження терміну реалізації продукції дозволило істотно розширити асортимент продукції молокопереробних підприємств, який включає не лише молоко з різним терміном зберігання, сметану, масло, кефір, ряжанку, йогурти, сири тверді, м'які, але і консерви молочні, сиркові маси, десерти, муси і креми з різними фруктовими наповнювачами, дитяче харчування. Динаміка виробництва молока та окремих видів молочної продукції у досліджуваному регіоні наведена в табл. 10.

Таблиця 10

Динаміка виробництва молока та окремих видів молокопродуктів на території Львівської області

№ з/п	Найменування продукції	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
1	2	3	4	5	6
1	Молоко оброблене рідке, т Ланцюгові темпи зміни	14216	19470 136,96	26268 134,92	34138 129,96
2	Молоко і вершки сухі, т Ланцюгові темпи зміни	1990	2968 149,15	2716 91,51	2800 103,09
3	Вершки, т Ланцюгові темпи зміни	547	760 138,94	788 103,68	634 80,46
4	Молоко і вершки згущені, т Ланцюгові темпи зміни	1538	1080 70,22	534 49,44	634 118,73

1	2	3	4	5	6
5	Кисломолочні продукти Ланцюгові темпи зміни	11902	16873 141,77	24952 147,88	36694 147,06
5.1	зокрема: Сметана Ланцюгові темпи зміни	1874	3044 162,43	4407 144,77	14071 319,29
5.2	Молоко і вершки коагульовані Ланцюгові темпи зміни	3962	5191 131,02	8147 156,95	36603 449,28
5.3	Кефір Ланцюгові темпи зміни	356	346 97,19	423 123,12	12909 3051,77
5.4	Ряжанка Ланцюгові темпи зміни	5445	8011 147,13	11505 143,62	423 3,68
5.5	Йогурт Ланцюгові темпи зміни	265	281 106,04	470 163,70	8556 1820,43
5.6	Продукти кисломолочні ароматизовані чи з додаванням фруктів, горіхів, какао чи інших наповнювачів.				644
6	Маслянка і напій з маслянки Ланцюгові темпи зміни	107	139 129,91	292 210,07	91 31,16
7	Масло вершкове з жирністю до 85 %, т Ланцюгові темпи зміни	1918	4251 221,64	5555 130,68	5085 91,54
8	Сир свіжий, неферментований та кисломолочний Ланцюгові темпи зміни	1097	1590 144,94	1818 130,74	2080 114,41
9.	Сири сичужні, т Ланцюгові темпи зміни	1430	1712 119,72	2269 132,54	2839 125,12
10	Сири розсільні, т Ланцюгові темпи зміни	294	217 73,81	269 123,96	281 104,46
11	Сири жирні, т Ланцюгові темпи зміни	2595	3665 141,23	3926 107,12	2851 72,70
12	Сири тверді, т Ланцюгові темпи зміни	2300	3421 148,74	3648 106,64	2558 70,12
13	Морозиво і харчовий лід, т Ланцюгові темпи зміни	5848	4463 76,32	6769 151,67	8171 120,71

За результатами аналізу табл. 10 можна зробити висновки, що на ринку молока та молочних продуктів Львівської області зростає попит на такі молочні продукти, як молоко оброблене рідке, сметана, молоко і вершки коагульовані, кефір, йогурт, сири свіжі, неферментовані та кисломолочні, сири сичужні та розсільні і морозиво. На такі молочні продукти, як сири тверді, жирні, маслянка та напій з неї, масло вершкове з жирністю до 85 %, молоко і вершки згущені, молоко і вершки сухі, ряжанка попит є нестабільним: він то зростає, то спадає. У 2007 р. на 37,13 % збільшився попит на кисломолочні продукти та на 24,04 % – на сир свіжий, неферментований та кисломолочний. Проте на більшість молочних продуктів спостерігалось зниження попиту, найбільше – на масло вершкове з жирністю до 85 % (на 54,75 %) та сири жирні (на 14,35%).

Рентабельність виробництва молока і молочних продуктів у 2007 р. відрізнялася за організаційно-правовими формами господарювання: господарські товариства – 3,9 %, приватні підприємства – 10,6 %, виробничі кооперативи – 5,1 %, державні підприємства – 3,4 %.

Досліджуючи кон'юнктуру певних ринків, доцільно врахувати вплив на виробництво та споживання товарів такого фактора, як сезонність.

Оскільки економічні процеси поєднують необхідність і випадковість, тому поряд із тенденцією їм притаманні відхилення від тренда, сезонні коливання, структурні зрушення тощо. Для вимірювання коливань рівнів динамічного ряду використовують абсолютні та відносні характеристики варіації, а саме:

- амплітуда чи розмах коливань R_t ;
- середнє лінійне відхилення, I_t ;

- середнє квадратичне відхилення σ_t ;
- коефіцієнт варіації v_t ;

Для порівняння інтенсивності коливань декількох процесів найчастіше використовують коефіцієнт варіації, який визначається як відношення середнього квадратичного відхилення до середнього рівня динамічного ряду.

Чим вищий коефіцієнт варіації, тим нижча сталість динамічного ряду. Верхньою межею сталості є $v_t = 33\%$. Для дослідження сезонності коливань динамічного ряду обчислюють індекси, сукупність яких утворює сезонну хвилю. Індекс сезонності – це відношення фактичного рівня ряду за певний період часу (місяць) до середньомісячного рівня. У випадку, коли ряд динаміки виявляє тенденцію і його можна описати лінійним або нелінійним трендом з високим коефіцієнтом детермінації, то індекс сезонності вимірюють відношенням

$$I_{\text{сез}} = \frac{y_t}{f(t)} \times 100\%, \quad (1)$$

де $f(t)$ – значення рівня ряду y , визначене за трендовою залежністю у кожний фіксований період часу.

Частіше індекс сезонності вимірюють відношенням:

$$I_{\text{сез}} = \frac{y_t}{\bar{y}} \times 100\%, \quad (2)$$

де \bar{y} – середнє значення рівня динамічного ряду. У зв'язку з тим, що трендові залежності динамічних рядів не мають високої тісноти зв'язку (рис. 1–3), то використовуватимемо формулу (2) для визначення індексу сезонності. Для порівняння інтенсивності коливань кількох процесів застосовують коефіцієнт варіації, розрахунок яких виконано за даними одного з молокопереробних підприємств Львівщини – ВАТ “Жидачівський сирзавод”.

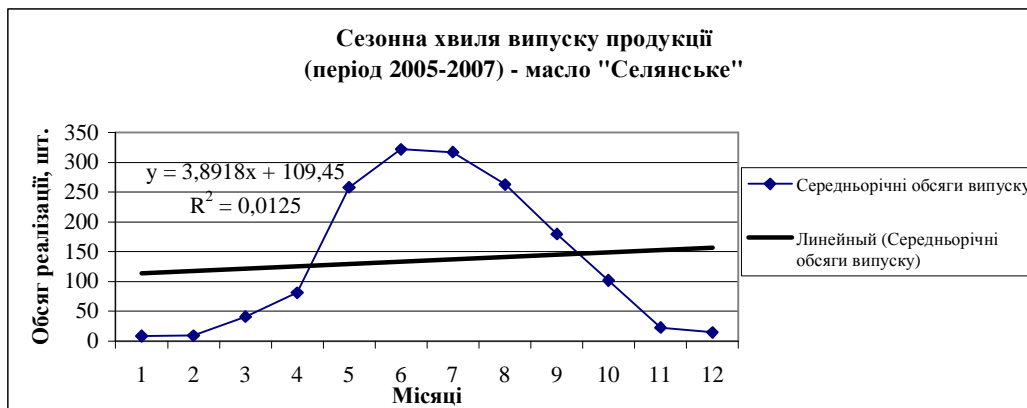

Рис. 1. Середньорічна динаміка випуску масла “Селянського”

Рис. 2. Середньорічна динаміка випуску сиру “Костромський”

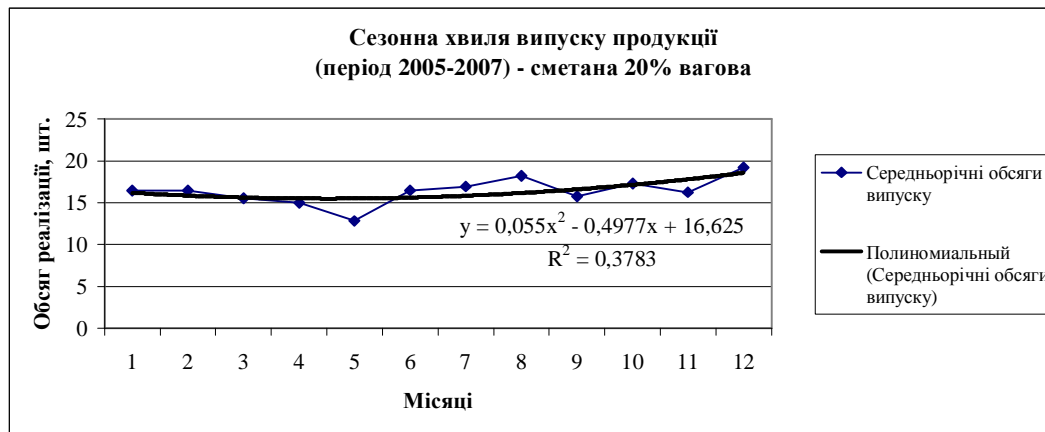

Рис. 3. Середньорічна динаміка випуску сметани 20 % вагової

Як свідчать виконані розрахунки, найвищий індекс сезонності – 235 % характерний для масла “Селянського” у липні 2007 р. та 226 % – сиру “Костромського” – у травні 2007 р.

Проаналізувавши індекси сезонності і коефіцієнти варіації (дані взято за період 2005–2007 рр.), можемо зробити висновок, що, по-перше, найсильніший вплив фактора сезонності є на обсяги виробництва масла “Селянського” (коефіцієнт варіації дорівнює 75,96 %), а також сиру “Костромського” (коефіцієнт варіації дорівнює 51,06 %). Випуск сметани 20 % вагової характеризується сталістю динамічного ряду (коефіцієнт варіації 6,1 %).

Отримані результати пов’язані з двома факторами: збільшенням кількості основної сировини – молока у літні місяці та продовженням терміном зберігання таких молокопродуктів, як тверді сири та масло.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Як показали дослідження кон’юнктури ринків молокопродуктів України, загалом існує тенденція до зменшення виробництва молока в Україні у порівняльних цінах 2005 р. Протягом останніх двох років відбулося і зменшення виробництва та споживання молока і молокопродуктів на одну особу, що негативно позначається на діяльності молокопереробних підприємств. Істотно відстає Україна і від норми споживання цих товарів на душу населення (близько 60 %). Позитивним фактором є розширення асортименту молочних продуктів.

У Львівській області теж спостерігається тенденція до зменшення виробництва молока. Але показники виробництва молочної продукції на одну особу у досліджуваному регіоні у 1,5 раза вищі, ніж загалом по Україні, а споживання – у 1,1–1,2 раза. Це пов’язане з достатнім рівнем розвитку молочного скотарства у цьому регіоні та наявністю багатьох молокопереробних підприємств. Проте і тут спостерігається тенденція до зменшення попиту на більшість видів молокопродуктів.

Сьогодні молочні вироби мають продаватися кінцевому споживачеві за доступними цінами (згідно з бюджетом середньостатистичної сім’ї) і мають бути в наявності у всіх продовольчих магазинах, причому з відтермінуванням оплати згідно з вимогами оборотності запасів цих продуктів. Очевидно, такий підхід означає дилему, оскільки йдеться і про рентабельність бізнесу на ринку молока і молочних виробів.

На жаль, керівництво аграрних підприємств не завжди має обліково-інформаційну систему, яка уможлиблює виконання відповідного аналізу і оцінки ефективності операційних дій підприємства. Істотним обмеженням комплексного використання рахунку операційних (процесних) витрат є застосування в підприємствах традиційних методів обліку витрат (у видовій системі). Ці методи не пристосовані до поділу витрат на процеси і продукти, що утрудняє аналіз багатовимірних залежностей продукту і його ринкової конкурентоспроможності від реалізованих процесів і використовуваних засобів. Тому з метою пошуку резервів зниження ціни доцільним є вдосконалення обліково-інформаційних систем як молокопереробних підприємств, так і

посередників, які реалізують молочні продукти. Детального аналізу потребують і ланцюги поставок молочних продуктів, що буде предметом подальших досліджень.

На підприємствах багатьох галузей економіки операційні витрати повного ланцюга поставок продукту – між іншими постачання, матеріального господарства, виробництва, розподілу (зокрема складування, експедиції і транспортування) становлять значну (понад 70%) частку повних витрат діяльності. Покращання ефективності господарської діяльності часто є вирішальним для розвитку підприємства і можливості поліпшення конкурентоспроможності його продуктів. Це вимагає докладного аналізу ефективності процесів і засобів підприємства, а також витрат і доходів.

1. Гіржева О.М. Пріоритетні напрями збільшення та підвищення ефективності виробництва молока // Проблеми економіки та управління. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2008 – № 628. – С. 430–437. 2. Крикавський Є.В., Косар Н.С., Мних О.Б., Сорока О.А. Маркетингові дослідження: Навч. посібник. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка” (Інформаційно-видавничий центр “ІНТЕЛЕКТ +” Інституту післядипломної освіти), “Інтелет-Захід”, 2004. – 288 с. 3. Маркетинг: бакалаврський курс: Навчальний посібник / За загальною редакцією д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. – 976 с. 4. Мороз Л.А., Чухрай Н.І. Маркетинг: Підручник / За редакцією Л.А. Мороз – 2-е вид. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка” (Інформаційно-видавничий центр “ІНТЕЛЕКТ +” Інституту післядипломної освіти), “Інтелет-Захід”, 2006. – 244 с. 5. Статистичний щорічник України за 2007 рік / За ред. Осауленка О.Г. – К.: ТОВ “Видавництво “Консультант”, 2008. – 571 с. 6. Шафалюк О. Резерви зростання попиту й ефективності маркетингової діяльності на ринках молокопродуктів // Маркетинг в Україні. – 2008. – № 4. – С. 12-18.

УДК 658.8:331.522.4:621

С.В. Леонова

Національний університет “Львівська політехніка”

МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

© Леонова С.В., 2009

Обґрунтовано стратегічні завдання внутрішнього маркетингу людських засобів, який використовується як інструмент капіталізації людського потенціалу машинобудівного підприємства.

Strategic tasks of the internal marketing of human facilities, which is used as an instrument of capitalization of human potential of machine-building enterprise are grounded.

Постановка проблеми

У сучасних умовах прогнозування економічного розвитку країни загалом і кожного її регіону зокрема неможливе без належної уваги до питань кадрового забезпечення підприємств. Значною мірою це стосується машинобудівного комплексу, який є виробником машин та обладнання для всіх галузей економіки [4]. Досвід Японії, Німеччини та інших країн свідчить про те, що підґрунтям процвітання держави та політичного авторитету у світі є не тільки наявність природних ресурсів, але й забезпечення виробничих процесів високопрофесійним людським капіталом, що є вагомим чинником під час проектування та виробництва інноваційної продукції.